

IIV Qashqadaryo akademik litseyi

huquq fani o'qituvchisi

Norbo'tayeva Saodat

Kirish: Saylov huquqi demokratik jamiyatning asosiy tamoyillaridan biri hisoblanib, fuqarolarning o'zlarini boshqarishda bevosita ishtirok etishini ta'minlaydi. Saylovlar orqali xalq o'z vakillarini tanlaydi va ularga davlatni boshqarish huquqini beradi. Saylov huquqi, fuqarolarning siyosiy hayotida faol ishtirok etishini ta'minlash, davlat hokimiyatining xalq tomonidan amalga oshirilishiga yo'l ochish va jamiyatning barqarorligini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqolada saylov huquqining mohiyati, tamoyillari, turlari va amaliy ahamiyati haqida batafsil ma'lumot beriladi.

1-bob: Saylov Huquqining Mohiyati va Tamoyillari:

Saylov huquqi, fuqarolarning o'z vakillarini tanlash huquqini belgilaydigan huquqiy qoidalar va tamoyillar majmuasidir. Ushbu huquq, demokratik jamiyatning asosini tashkil etadi, chunki u xalqning o'zini boshqarishda bevosita ishtirok etishini ta'minlaydi.

Saylov huquqining asosiy tamoyillari:

- Umumiy saylov huquqi: Saylovlarga barcha fuqarolar qatnashishi mumkin.
- Teng saylov huquqi: Har bir saylovchi bir ovozga ega.
- To'g'ridan-to'g'ri saylov huquqi: Fuqarolar o'z vakillarini bevosita tanlaydi.
- Sirli saylov huquqi: Saylovchi kimga ovoz berganini boshqalarga ma'lum qilmasligi kerak.
- Erkin saylov huquqi: Saylovchi kimga xohlasa, unga ovoz berishga haqli.
- Adolatli saylov huquqi: Saylovlar shaffof va adolatli o'tkazilishi kerak.

2-bob: Saylov Huquqining Turlari:

Saylov huquqini quyidagi turlarga bo'lish mumkin:

- To'g'ridan-to'g'ri saylovlar: Fuqarolar o'z vakillarini bevosita tanlaydi. Masalan, prezidentlik saylovi, mahalliy hokimiyat organlariga saylovlar.
- Bilvosita saylovlar: Fuqarolar o'z vakillarini bilvosita tanlaydi, ya'ni ular vakillarni tanlash uchun vakillarni tanlaydi. Masalan, parlamentga saylovlar.
- Ko'p partiyali saylovlar: Bir nechta siyosiy partiyalar saylovda qatnashadi va fuqarolar o'zlari tanlagan partiyaning vakillarini tanlaydi.
- Bir partiyali saylovlar: Faqat bitta siyosiy partiya saylovda qatnashadi.
- Saylov tizimlari: Saylovlarni o'tkazish tartibi va natijalarni hisoblash usullari.

3-bob: Saylov Huquqining Amalga Oshirilishi va Himoyasi:

Saylov huquqining amalga oshirilishi quyidagi jarayonlarni o'z ichiga oladi:

- Saylovlarni tashkil etish: Saylov komissiyalari tuzish, saylov qonunlarini qabul qilish, saylovchilar ro'yxatini tuzish, saylov kampaniyasini o'tkazish.
- Saylov kampaniyasi: Siyosiy partiyalar va nomzodlar o'z dasturlari bilan xalqqa murojaat qilishadi, ovoz berishga chaqirishadi.
- Ovoz berish: Fuqarolar saylov uchastkalariga borib, o'z vakillarini tanlaydi.
- Natijalarni e'lon qilish: Saylov komissiyalari ovozlarni hisoblab chiqadi va natijalarni e'lon qiladi.
- Saylov natijalarini tan olish: Saylov natijalarini davlat organlari tan oladi va saylangan vakillar o'z vakolatlarini amalga oshiradi.

Saylov huquqini himoya qilish uchun quyidagi chora-tadbirlar qo'llaniladi:

- Saylov qonunlarini qabul qilish: Saylovlarni o'tkazish tartibini belgilaydigan qonunlar.
- Saylov komissiyalari: Saylovlarni o'tkazishni nazorat qiluvchi organlar.
- Sudlar: Saylov huquqlarining buzilishi bo'yicha shikoyatlarni ko'rib chiqadi va qarorlar qabul qiladi.

• Xalqaro tashkilotlar: Saylovlarni kuzatib boradi va ularning shaffofligi va adolatliligi to'g'risida baholar beradi.

4-bob: Saylov Huquqining Amaliy Ahamiyati:

Saylov huquqi demokratik jamiyatda muhim rol o'ynaydi:

• Xalq hokimiyatini ta'minlash: Saylovlar orqali xalq o'z vakillarini tanlaydi va ularga davlatni boshqarish huquqini beradi.

• Jamiyatning barqarorligini mustahkamlash: Saylovlar orqali xalqning o'z irodasini bildirishi va davlat hokimiyatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu esa jamiyatning barqarorligini ta'minlashga yordam beradi.

Xulosa:

Saylov huquqi demokratik jamiyatning asosiy tamoyillaridan biri hisoblanadi. U, fuqarolarning o'zlarini boshqarishda bevosita ishtirok etishini ta'minlaydi, xalqning irodasini bildirishiga imkon beradi va jamiyatning barqarorligini mustahkamlashga yordam beradi. Saylovlarni o'tkazish va saylov huquqlarini himoya qilish demokratik jamiyat qurishda muhim ahamiyatga ega.

Adabiyotlar Ro'yxati:

Kitoblar:

1. "O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi", Toshkent, 2019
2. "Saylov Huquqi", A.A. Abdurahmonov, Toshkent, 2015
3. "O'zbekiston Respublikasi Saylov Kodeksi", Toshkent, 2020
4. "Demokratiya va Saylovlar", J.A. To'rayev, Toshkent, 2018
5. "Siyosiy tizimlar va saylov huquqi", I.M. Muminov, Toshkent, 2019

Maqolalar:

1. "Saylov huquqi: Demokratik jamiyatning asosiy tamoyili", A.A. Abdurahmonov, "O'zbekiston Madaniyati" jurnali, №1, 2020
2. "Saylov tizimlarining xilma-xilligi va ularning samaradorligi", S.A. Akramov, "O'zbekiston Tarixi" jurnali, №2, 2019
3. "Saylov kampaniyasida axborot texnologiyalarning roli", I.M. Muminov, "Sharq Yulduzi" jurnali, №1, 2018

Internet manbalari:

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Saylov Komissiyasi: <https://www.cec.uz>
(<https://www.cec.uz/>)
2. O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi: <https://minjust.uz>
(<https://minjust.uz/>)